

10.07/29.09

MUSEO DE PONTEVEDRA

A ARTE E O PODER REXENERADOR DA FANTASÍA

 Deputación
Pontevedra

 MUSEO
PONTEVEDRA

T ~ Thyssen
B Bornemisza
- A Art Contemporary

 Fundación
María José Jove

**DOSSIER PARA
MEDIOS DE
COMUNICACIÓN**

A era das fábulas. A arte e o poder rexenerador da fantasía

Do 10 de xullo ao
29 de setembro de
2024

Museo de
Pontevedra,
Edificio Castelao

Unha conversa entre as coleccións do Museo de Pontevedra, a Fundación María José Jove e TBA21 Thyssen-Bornemisza Art Contemporary

Comisarias:

- ✦ **Susana González** (Centro de Arte Fundación María José Jove)
- ✦ **Chus Martínez** (TBA21 Thyssen-Bornemisza Art Contemporary)
- ✦ **Ángeles Tilve** (Museo de Pontevedra)

Unha exposición en tres actos que vincula as coleccións de arte da Fundación María José Jove e de TBA21 Thyssen-Bornemisza Art Contemporary cos fondos artísticos, arqueolóxicos e etnográficos do Museo de Pontevedra.

Baixo os epígrafes "Acto I. Imaxinación-mar", "Acto II. Transformación-terra" e "Acto III. Renacemento-aire", mostraranse obras de Maruja Mallo, Vasili Kandinski, Pablo Picasso, Fernand Léger, Joan Miró, Miquel Barceló, Luis Gordillo, Louise Bourgeois, Ernesto Neto, Menchu Lamas, Noa e Lara Castro ou Teresa Solar arredor das narrativas ficcionadas, esenciais para comprender a realidade.

A **plasticidade das fábulas** e os contos permite preservar identidades culturais e imaxinarios populares, conectarnos coa natureza e estimular a imaxinación a través de animais, plantas e seres fantásticos, converténdoo en canalizadores de sabedoría. A arte, do mesmo xeito que estes, ofrece a versatilidade para ser reinterpretada e reimaxinada ao longo do tempo, brindando perspectivas sobre a natureza humana, animal e vexetal e respostas imaxinativas a desafíos contemporáneos.

As últimas investigacións sobre a formación da linguaxe indican que o noso cerebro necesita de contos para poder aprender a realidade. Calquera función tan sinxela como coller unha cunca e levala aos beizos, beber, ten unha **estrutura de conto**: un principio, un medio e unha resolución. Cada vez somos máis os que avogamos por unha investigación sobre os contos e as fábulas que nos permita ver a súa dimensión cognitiva, política e educadora social.

Cal é a función de fábulas e contos? Todas as fábulas comezan cun problema e o conto é o curso de imaxinar a súa solución. Como? O primeiro do que nos decatamos é que todos os axentes dun conto ou unha fábula —humanos e non humanos— poñen todo ao dispor desa procura dunha solución ao problema primixenio. Os personaxes dos contos distínguense por unha motivación infinita para a ida, por unha enerxía insaciable por chegar a un estadio no que a súa vida sexa mellor ou moi diferente da vida que se nos presenta no seu comezo. É desa enerxía infinita de onde emerxe a fantasía e a maxia. Por así dicilo, **a fantasía é a tecnoloxía que os contos programan** e que fai posible a oíntes e lectores imaxinar un mundo distinto.

Nestes momentos da historia imaxinar un mundo mellor, reprogramar as tecnoloxías ancestrais xeradas en contextos rurais, transmitidas primixeniamente dun modo oral resulta non só relevante, senón necesario. Necesitamos de lóxicas capaces e elocuentes para facernos sentir a seguridade da tradición sen por iso dar ás nosas sociedades a oportunidade de transformarse. Conectar o mundo rural, os diferentes pasados dese mundo con outros mundos diferentes e afastados del é fundamental para labrar un futuro baseado no autoconhecimento e o bo uso dos mitos identitarios.

Necesitamos crear as condicións de posibilidade para saír adiante e estas son sempre unha mestura de elementos racionais e ritos

Louise Bourgeois, (1911 - 2010)

Avenza Revisited II, 1968

Bronce

Colección FMJJ

ancestrais. A función de contos e fábulas é pedagóxica. A ilustración interprétaos como un pasatempo con dimensión moralizante e sitúaos moi por baixo do discurso social, político ou filosófico. Esquecen aquí que a sabedoría popular transmitida oralmente constitúe unha *paideia*: un método de transmisión sobre os **vínculos emocionais entre os seres humanos, a natureza e a orixe e evolución da fantasía**. A revolución industrial e a vida urbana constitúense como depredadores naturais dos contos. Non por falta de interese nas cidades —que mesmo hoxe fártanse a ver series— pero pola falta dun espazo-tempo para contarse as historias en persoa.

Unha exposición en tres actos:

Ernesto Neto

*O tempo lento do corpo que é
pele, 2004*

Alfombra de poliamida, espuma,
madeira e especias
Colección TBA21 Thyssen-
Bornemisza Art Contemporary

Acto I

Imaxinación-mar

Comezar co mar en Galicia é un deber. As tradicións e as prácticas mariñas, moi frecuentemente unidas ao risco de perder aos nosos seres queridos, son o berce de fábulas e contos orientados a chegar a un pacto, a unha relación de harmonía co Océano.

Con obra de:

- ≈ Noa & Lara Castro
- ≈ Anselm Kiefer
- ≈ Luis Gordillo
- ≈ Sonia Levy
- ≈ Maruja Mallo
- ≈ Din Matamoro
- ≈ Ernesto Neto
- ≈ Himali Singh Soin
- ≈ Akeem Smith
- ≈ Teresa Solar
- ≈ Francisco Vázquez Díaz 'Compostela'
- ≈ Inês Zenha

E ademais:

- ≈ Fanais isabelinos
- ≈ Buguinas e cunchas mariñas
- ≈ Capiteis de Bermés

Maruja Mallo, (1902 - 1995)
Naturaleza viva, 1943
Óleo sobre tabla
Colección FMJJ

Acto II

Transformación-terra

A terra, a agricultura e os seus mitos, a labranza como práctica, a supervivencia e o clima son primordiais para entender non só o pasado senón o noso presente.

Con obra de:

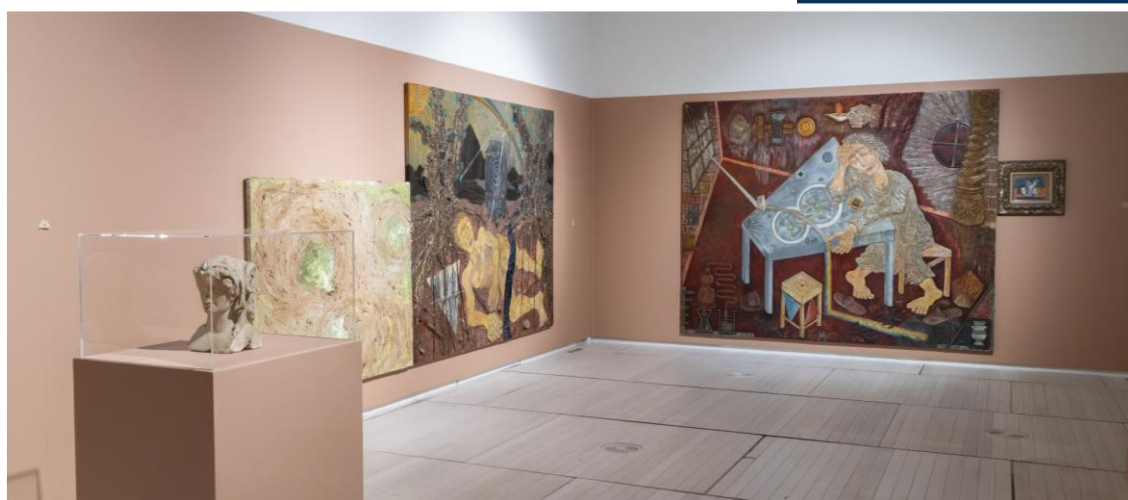
- ♣ Miquel Barceló
- ♣ Misha Bies Golas
- ♣ Louis Bourgeois
- ♣ Salvador Dalí
- ♣ Cristina Iglesias
- ♣ Menchu Lamas
- ♣ Fernand Léger
- ♣ Joan Miró
- ♣ Manuel Moldes
- ♣ Kiko Pérez
- ♣ Pablo Picasso
- ♣ Rubén Santiago
- ♣ Arturo Souto
- ♣ Mathias Withoos

E ademais:

- ♣ Frasco de cristal con "a uña da gran besta"
- ♣ Azulexos do século XV
- ♣ Chamador do século XVI
- ♣ Cerámica birmana
- ♣ Amuletos
- ♣ Caixa-xoieiro en forma de bargueño
- ♣ Herma bifronte do século II

Socarrat con representación zoomórfica
Paterna (Valencia), S. XV
Barro cocido
Colección Museo de Pontevedra

Acto III

Renacemento-aire

Aire e futuro van da man en Galicia, un lugar onde a comunicación foi sempre un gran reto e a tecnoloxía veuse como un elemento que complementa unha orografía complexa que fai difícil a reunión por terra pero á que pode chegarse polas ondas. Oralidade e transmisión.

Con obra de:

- ☐ Nora Aurrekoetxea
- ☐ Mercedes Azpilicueta
- ☐ Jorge Barbi
- ☐ Georg Baselitz
- ☐ Castelao
- ☐ Noa & Lara Castro
- ☐ June Crespo
- ☐ Marina González Guerreiro
- ☐ Antony Gormley
- ☐ Wassily Kandinsky
- ☐ Pablo Picasso
- ☐ Alejandra Pombo Su
- ☐ Belén Rodríguez

E ademais:

- ☐ Olifante sapi-portugués
- ☐ Colección de cornetas
- ☐ Máscara púnica
- ☐ Moldes de exvotos
- ☐ Bustos bifrontes galaico-romanos

Wassily Kandinsky, (1866 - 1944)

Rampant, 1934

Acuarela e tinta sobre papel
Colección FMJJ

Gaston Bachelard, en A poética do espazo, di que a imaxinación transforma a nosa relación co que nos rodea, enriquecendo a experiencia humana e revitalizando a nosa percepción do mundo. Para el, os espazos oníricos e imaxinarios representan un proceso da alma, independente do pensamento racional, onde as imaxes adquieren vida propia e conéctannos cun esencial mundo onírico. Neste sentido, sabemos que o coñecemento contido en fábulas, mitos e lendas participan destes procesos, son unha fonte de referencias que poden axudar nos nosos comportamentos cara a un futuro máis sostible e enriquecedor.

Bachelard fala de procesos da alma e Carl Jung, refírese á fantasía como profundamente arraigada nos arquetipos do inconsciente. Estes arquetipos son patróns universais que ecoan co inconsciente colectivo. Son ferramentas poderosas para a interpretación e desciframento de problemáticas contemporáneas, transcendendo o tempo e o espazo. Sen profundar en ambas as teorías, sabemos que os relatos mitolóxicos e os contos tradicionais do noso imaxinario máis próximo son fonte de coñecemento útiles para explorar os desafíos urxentes do noso tempo.

Os relatos mitolóxicos e os contos tradicionais de Galicia manteñen raíces culturais e emocionais profundas encapsulando sabedoría ancestral sobre a coexistencia entre o humano e o non humano. Son fonte de coñecemento para, a través da imaxinación, explorar os desafíos urxentes. O coidado deste patrimonio inmaterial tamén é crucial, xa que proporciona escenarios especulativos para construír futuros mellores, evolución e conciencia colectiva.

Susana González

A xente con frecuencia pregúntase para que serven as exposicións. Serven tanto para mostrar as obras que alimentan os acervos dun museo como para que estas obras falen. Do mesmo xeito que hai séculos preocupaban o tempo, a posibilidade de establecer unha conexión coas forzas que determinan se viviremos máis ou menos ou se existe unha continuidade que nos permita pensar en realidades máis aló da nosa, tamén hoxe preocupan esas mesmas preguntas aos artistas contemporáneos. Por que non facer entón da exposición un encontro entre pezas de tres coleccións para facer ao espectador participe dunha conversación sobre o estado do mundo, do clima e do estado social a través das pezas?

O título fai referencia á inmensa forza que a transmisión oral ten na nosa cultura. escoitar e modificar as historias herdadas é parte esencial da nosa forma de querenza. Contar unha historia esixe respecto e á vez invención. Mentres que o termo anglosaxón fake news -noticias falsas- refírese á proliferación de trolas froito da mala fe e intencións, as fábulas e historias herdadas e creadas no noso presente refírense á necesidade de crear un espazo de intercambio colectivo no que a ficción nos axuda a dirixir e interpretar problemas morais e cuestións urxentes do noso presente.

As obras falan. Falan entre elas establecendo relacións formais e de contido que son palpables aos nosos ollos. As obras falan, ademais, connosco. Ver unha exposición significa estar expostos á elocuencia das obras e facela nosa. Visitar unha exposición é un modo de iniciar conversacións moi necesarias no ámbito público sobre cuestións fundamentais, o respecto á natureza, as formas de representación dese respecto ou a falta de leste en moitos momentos do noso pasado e presente. Falar en presenza das obras e os seus modos de presentar e representar realidades fainos entender as nosas ideas, o modo en como vemos eses temas nós. É por iso que é esta unha exposición de colección distinta ás usuais, pero non por iso menos próxima aos problemas que hoxe ten un museo que tenta achegar as pezas historias ao público e ao seu presente.

Chus Martínez

AS COMISARIAS

Susana González

Centro de Arte Fundación María José Jove

Comisaria, xestora cultural e investigadora. É licenciada en Belas Artes pola Universidade do País Vasco e diplomada en Estudos Avanzados, Historia da arte pola Universidade de Santiago de Compostela. É fundadora da consultora de xestión cultural Consultarte. Foi co-directora do programa de residencias artísticas Charco desde 2017 a 2022, proxecto de investigación e transversalidade creativa entre América Latina e Europa.

Desde 2019 dirixe a Colección de Arte Fundación María José Jove e a área de arte da institución, desenvolvendo programas de apoio á creación mediante convocatorias enfocadas na formación, a produción e a investigación en arte contemporánea. Ademais, impulsa iniciativas relacionadas coa educación e divulgación, promovendo a accesibilidade e o diálogo entre arte e comunidade.

Organizou e comisariou numerosas exposicións e publicacións, participado en conferencias, xurados e mentorías, así como escrito regularmente, incluíndo ensaios críticos para diversas publicacións. O seu enfoque curatorial céntrase en investigacións artísticas de carácter histórico-social e identitario, abordadas desde perspectivas interdisciplinares. Desenvolveu proxectos curatoriais en institucións como o CGAC (Santiago de Compostela), MUSAC (León), Fundación Cerezales Antonino y Cinia (Cerezales del Condado, León), MAZ (Guadalajara, México) ou Espazo de Intervención Cultural NORMAL (A Coruña), entre outros.

Chus Martínez

TBA 21 Thyssen-Bornemisza Art Contemporary

Chus Martínez é licenciada en Filosofía e Historia da arte. Actualmente é directora do Instituto da Natureza do Xénero Artístico da Academia de Arte e Deseño FHNW de Basilea (Suíza), e comisaria asociada da Fundación TBA21, así como curadora xeral da Fundación Vuolat de Istambul. É membro do consello de administración do CIMAM (Comité Internacional de Museos) e forma parte dos consellos consultivos de numerosas institucións artísticas internacionais, como o Castello dei Rivoli, Turín; De Appel, Ámsterdam; Deutsches Historisches Museum, Berlín. Foi conservadora xefa do Museo do Barrio en Nova York e xefa de

departamento de documenta (13). Anteriormente foi comisaria xefa do MACBA de Barcelona e directora do Frankfurter Kunstverein.

Martínez organizou numerosas exposicións e publicacións con artistas da contemporaneidade. Imparte conferencias e escribe con regularidade, incluíndo numerosos textos para catálogos e ensaios críticos, e é colaboradora habitual de revistas internacionais. Comisariou o Pavillón de Cataluña na 56ª edición da Bienal de Venecia (2015), así como o Pavillón de Chipre en 2005. Acaba de ser nomeada directora artística da 36ª Bienal de Ljubljana de Artes Gráficas (2025).

Ángeles Tilve

Museo de Pontevedra

Ángeles Tilve Jar é, desde outubro de 2023, directora do Museo de Pontevedra, institución na que é conservadora de fondos xerais e exercía como responsable da área de Coleccións. Nesta institución traballou nos últimos 37 anos, desde que entrou como bolseira no ano 1987. Foi comisaria de varias exposicións, a última 'Castelao en Europa. A viaxe de 1921". Tamén realizou labores de documentación, coordinación, secretaría e asistencia técnica en máis de medio cento de exposicións temporais, así como a coordinación de diversas publicacións.

É licenciada pola Universidade de Santiago de Compostela en Xeografía e Historia, sección Historia da arte, especializada en Arte Moderna e Contemporánea. A súa tese de licenciatura ten como título Aportación al estudio histórico-artístico del Arciprestazgo de Arousa (siglos XVI-XX). Como investigadora publicou artigos en numerosos libros, catálogos e publicacións periódicas. Tamén impartiu relatorios en congresos, xornadas, cursos e seminarios. Aínda que os seus textos e intervencións cobren un amplo abano de temas, Tilve é recoñecida especialmente polos seus coñecementos sobre pintura galega e española dos séculos XIX e XX.

Matthias Withoos, (1627-1703)

Bodegón de flores con lirio azul e animais, ca. 1669

Óleo sobre lenzo

Colección Museo de Pontevedra

AS INSTITUCIÓNS

Museo de Pontevedra

O Museo de Pontevedra é unha das institucións culturais máis recoñecidas de Galicia polo seu labor investigador e de promoción cultural, e pola relevancia e heteroxeneidade das obras que custodia: pintura, escultura, fotografía, mobiliario, cerámica, fondos arqueolóxicos, etnográficos, documentais e bibliográficos. Ademais, posúe a maior colección de obras de Castelao, figura clave da cultura e a política galegas.

O museo creouse en 1927 por iniciativa da Deputación de Pontevedra e abriu as súas portas dous anos despois. Conta con sete sedes distribuídas polo conxunto histórico de Pontevedra. A exposición permanente do museo pode visitarse actualmente nos edificios Castelao e Sarmiento.

Na colección de arqueoloxía destacan, entre outras, as pezas de ourivaría, que inclúen o maior tesouro de ouro da prehistoria en Europa. O percorrido pola arte galega vai desde a escultura medieval ata o Grupo Atlántica, contextualizado polas salas dedicadas á arte española dos séculos XIX e XX. Conta, ademais, con salas dedicadas á arte da represión e o exilio, ao violinista Manuel Quiroga, á cerámica de Sargadelos e outros centros e á arte e porcelana asiática-oriental.

O Museo desenvolve un amplo calendario de exposicións temporais e un programa continuo de seminarios e conferencias centrado en varias liñas de investigación definidas, ademais de actividades para todo tipo de públicos: visitas guiadas, talleres, concertos... O museo alberga tamén un importante arquivo de imaxes e documentos e unha gran biblioteca especializada.

Fundación María José Jove

A Fundación María José Jove, con sede na Coruña, foi constituída no 2003 en memoria de María José Jove Santos. Desde entón desenvolve o seu compromiso en favor da infancia e da inclusión social, con varios ámbitos de actuación entre os que a arte ten un papel destacado.

A colección foi iniciada por Manuel Jove Capellán na década dos noventa. Actualmente pertence á familia Jove e atópase en depósito na Fundación María José Jove. A FMJJ entendeu a arte como unha das mellores ferramentas para a inclusión e a transformación social. Desta maneira, a colección facilita o acceso

<https://museo.depo.gal>

<https://muv.fmjj.org>

á cultura das persoas de forma normalizada, fomentando a interpretación da arte e a súa goce.

A través de múltiples programas didácticos e educativos relacionados coa súa colección de arte, estableceu unha excelente canle de comunicación recíproca entre nenos, mocidade e colectivos en risco de exclusión e vulnerabilidade, prestando atención a diferentes necesidades sociais e propiciando a xeración de espazos para o desenvolvemento e o reforzo das habilidades relacionais e cognitivas.

A colección conta con máis de 600 obras. Nas súas orixes prestou un interese especial á arte galega para despois ir incluíndo obras de artistas nacionais e internacionais. Na actualidade inclínase por propiciar procesos de investigación e produción de manifestacións artísticas contemporáneas e vese enriquecida coa incorporación dos artistas vinculados ás convocatorias de apoio á creación desenvolvidas pola institución.

TBA21 Thyssen-Bornemisza Art Contemporary

TBA21 Thyssen-Bornemisza Art Contemporary é unha das principais fundacións internacionais de arte e de acción pública. Creada en 2002 pola filántropa e mecenas Francesca Thyssen-Bornemisza, a Fundación traballa a partir da Colección TBA21 e dun importante programa de actuación que inclúe exposicións e programas públicos e educativos.

TBA21 ten a súa sede en Madrid, onde opera en asociación co Museo Nacional Thyssen-Bornemisza, e conta con outros importantes polos de acción en Venecia e Portland (Xamaica). Todo o labor de TBA21 é colaborativo e está impulsado principalmente por artistas e pola crenza en que a arte e a cultura son portadores de transformación social e ambiental, e en última instancia, contribúen á paz. Entendemos a paz como un quefacer continuo de afirmación da vida, a diversidade e a convivencia, e propoñémonos teorizar, ensaiar e desenvolver, xunto cos artistas, prácticas orientadas á construción de paz.

TBA21-Academy, a plataforma de investigación da Fundación TBA21, avoga por unha maior comprensión e unha relación máis profunda co océano e outros ecosistemas acuáticos e funciona como unha incubadora para a investigación transdisciplinar, a produción artística e a defensa do medio ambiente. Durante máis dunha década, TBA21-Academy catalizou novas formas de coñecemento xurdidas dos intercambios entre arte, ciencia, política e conservación nun compromiso de colaboración, a longo prazo, a través de novas producións, exposicións, programas públicos, bolsas, programas de residencia e outras actividades nunha ampla variedade de formatos.

Entre os seus principais proxectos atópanse o centro de arte Ocean Space (Venecia); o programa de estudos independentes

T ∞ Thyssen
B Bornemisza
→ A Art Contemporary

<https://tba21.org>

Organismo I Arte en ecoloxías críticas aplicadas (Madrid, Museo Nacional Thyssen-Bornemisza); Programas en Alligator Head Foundation (Port Antonio, Xamaica); The Current Pacífico/Mediterráneo/Caribe; a iniciativa en liña Ocean-Arquive.org con OCEAN / UNI; e o proxecto europeo Bauhaus of the Seas Sails.

ACTIVIDADES RELACIONADAS

INAUGURACIÓN

Miércoles 10 de julio, 18:00 h

Coa intervención **de Noa e Lara Castro**

SEMINARIO

Mércores 25 de setembro. De 9:30 a 20:00 h

Seminario sobre relixiosidade popular. Exvotos e outras ofrendas

VISITAS GUIADAS

Os xoves ás 18:00 h

OBRADOIROS INFANTÍS

Do 6 ao 9 de agosto / do 13 ao 16 de agosto. De 11:30 a 13:00 h

Art lab: creamos... de fábula, con Leucoíña Pasea

Do 20 ao 23 de agosto / do 27 ao 30 de agosto. De 11:30 a 13:00 h

Historia e creación de mosaicos, con 42º Noroarte

OBRADOIROS EN FAMILIA

13, 20, 27 de xullo / 14, 21, 28 de setembro. De 11:30 a 13:00 h

A era das fábulas, con Taller Abierto

Belén Rodríguez

Yo aplico el color, 2021

Popelina branqueada e tinguida ecoloxicamente
Colección TBA21 Thyssen-Bornemisza Art Contemporary